

1.12. Asmens duomenų viešas skelbimas ir asmens duomenų apsauga: suderinamumo klausimas

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
Viešosios teisės institutas
Raimondas Andrijauskas
E. paštas: raandrijauskas@stud.mruni.eu

DOI: 10.13165/LT-22-01-12

Santrauka. Įstatymuose ir kituose teisės aktuose įtvirtinti skaidrumo ir viešumo reikalavimai pastaruoju metu vis dažniau tampa teisinių diskusijų objektu, jeigu šių reikalavimų įgyvendinimas kartu siejamas su tam tikros apimties asmens duomenų viešu skelbimu internete. Šiame straipsnyje nagrinėjami klausimai, susiję su teise į asmens duomenų apsaugą, kai atitinkamame teisiniame reguliavime įtvirtinamas asmens duomenų skelbimas internete viešo intereso tikslu, t. y. problematikos, kylančios derinant teisę į asmens duomenų apsaugą su informacijos laisve.

Straipsnyje pateikiama teisės į asmens duomenų apsaugą raidos Europoje analizė, padėsianti suprasti teisės į duomenų apsaugą formavimosi priežastis. Tai leis konceptualiai įvertinti Europos Sąjungos (ES), vienijančios skirtingas Europos valstybes, požiūrį į asmens duomenų apsaugą ir jos pirminėje ir antrinėje teisėje įtvirtintą įsipareigojimą užtikrinti aukštą fizinių asmenų pagrindinių laisvių ir teisių apsaugos lygį tvarkant asmens duomenis. Šis įsipareigojimas vertinamas valstybių narių pozityviosios pareigos – suderinti teisę į duomenų apsaugą su kitomis pagrindinėmis teisėmis – kontekste, kai nacionaliniu teisiniu reguliavimu viešo intereso tikslais įtvirtinamas reikalavimas skelbti asmens duomenis internete. Derinant teisę į asmens duomenų apsaugą su informacijos laisve pirmiausia būtina išlaikyti tinkamą pusiausvyrą tarp siekiamo viešo intereso ir teisės į asmens duomenų apsaugą. Tinkamos pusiausvyros išlaikymo klausimas buvo sprendžiamas Europos Sąjungos Teisingumo Teisme (ESTT) 2022 m. rugpjūčio 1 d. Bylos Nr. C-184/20 sprendime buvo vertinama Lietuvos teisinio reguliavime įtvirtinta viešo asmens duomenų skelbimo atitiktis ES teisėje nustatytiems pagrindinių žmogaus teisių derinimo reikalavimams, taip pat pradėta formuoti „savaržymo stiprumo“ samprata. Šis sprendimas neabejotinai pakoreguos ankstesnę viešo asmens duomenų skelbimo įtvirtinimo teisės aktuose praktiką.

Reikšminiai žodžiai: asmens duomenų apsauga, asmens duomenų skelbimas, informacijos laisvė.

Įvadas

Asmens duomenų apsauga Lietuvos teisėje nėra nauja kategorija – 1996 m. buvo priimtas pirmasis asmens duomenų tvarkymo klausimams skirtas Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas¹. Nors jau skaičiuojama 25 metų šio įstatymo taikymo praktika, vis dėlto Lietuvai savo patirtimi sunku lygintis su tokiomis Europos valstybėmis kaip Vokietija, Švedija, Prancūzija, Jungtinė Karalystė ir kt., kuriose pirmieji asmens duomenų apsaugos įstatymai įsigaliojo dar XX a. 8-ame ir 9-ame dešimtmečiuose². Be to, ilgus metus trukusi sovietinė okupacija ir jos metu egzistavęs valdžios uždaramas nulėmė ir jau Nepriklausomybę atgavusioje Lietuvoje išryškėjusius asmens duomenų tvarkymo ypatumus, visų pirma susijusius su siekiu

1 Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, *Valstybės žinios*, 1996-07-03, Nr. 63-1479.

2 European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, *Handbook on European data protection law* (Luxembourg: European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, 2018), 18.

užtikrinti didesnę valdžios institucijų veiklos viešumą ir kartu prisidėti prie bendro skaidrios ir nekorumpuotos Lietuvos įvaizdžio kūrimo. Viešumas dažnai įtvirtinamas kaip savaiminė viešojo sektoriaus vertybė, kurios ašimi tampa valstybės valdžios institucijų dokumentų ar sprendimų viešas skelbimas, kuris taip pat gali būti susijęs ir su asmens duomenų paviešinimu. Prie tokios išvados galima prieiti peržvelgus Lietuvos Respublikos įstatymuose įtvirtintą teisinį reguliavimą, pavyzdžiui: Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo³ 36 straipsnis, įpareigojantis sprendimus dėl Lietuvos Respublikos pilietybės skelbti viešai Teisės aktų registre; Lietuvos Respublikos gyventojų turto deklaravimo įstatymo⁴ 10 straipsnyje įtvirtinta gyventojų deklaracijų duomenų skelbimo centrinio mokesčio administratoriaus interneto svetainėje tvarka ir kt.

Teisės aktuose įtvirtinti skaidrumo ir viešumo reikalavimai vis dažniau tampa teisinių diskusijų objektu, jeigu šių reikalavimų vykdymas taip pat siejamas su tam tikros apimties asmens duomenų viešu skelbimu internete. Nors dažniausiai diskutuojama dėl teisės į asmens duomenų apsaugą ir saviraiškos laisvės (ypač žiniasklaidos laisvės) suderinamumo aspektų⁵, tačiau ne mažiau klausimų kelia teisės aktuose įtvirtintas asmens duomenų skelbimas internete viešo intereso tikslu, t. y. problematika, kylanti derinant teisę į asmens duomenų apsaugą su informacijos laisve⁶. Tokias diskusijas paskatino Europos Sąjungoje (toliau – ES) nuo 2018 m. gegužės 25 d. pradėtas taikyti 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB⁷ (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) (toliau – BDAR). Šis reglamentas, nustatydamas reikalavimus asmens duomenims tvarkyti, įtvirtina asmens teisę į „informacinį apsisprendimą“⁸ ir vieną pamatinių šios teisės elementų – asmens galimybę kontroliuoti savo asmens duomenų tvarkymą⁹. Reikėtų priminti, kad BDAR, skirtingai nei 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (95/46/EB) dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo¹⁰, yra tiesiogiai taikomas ES valstybėse narėse, todėl nėra būtina nacionaliniu lygmeniu priimti atitinkamų įgyvendinamųjų teisės aktų, kad BDAR nustatyti reikalavimai būtų privalomi ES valstybėje narėje. Be to, nors BDAR numato galimybę konkrečiai apibrėžtais atvejais priimti nacionalinius įstatymus siekiant sustiprinti ar apriboti atitinkamų BDAR reikalavimų taikymą, tačiau nėra absoliutaus reikalavimo tą daryti ir

3 Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas, *Valstybės žinios*, 2010-12-09, Nr. 144-7361.

4 Lietuvos Respublikos gyventojų turto deklaravimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 1996-05-29, Nr. 50-1197.

5 Amy Kristin Sanders, „The GDPR One Year Later: Protecting Privacy or Preventing Access to Information?“, *Tulane Law Review* 93 (2019): 1241–1251; Natalija Bitiukova, „Journalistic Exemption Under European Data Protection Law“, Vilnius Institute for Policy Analysis, 2020, https://vilniusinstitute.lt/wp-content/uploads/2020/01/VIPA_Bitiukova_2020_v4_f.pdf.

6 Skirgailė Žaltauskaitė-Žalimienė, „Teisės į asmens duomenų apsaugą ir saviraiškos bei informacijos laisvės suderinamumo problematika“, *Jurisprudencija* 27, 2 (2020): 285–289.

7 „2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas)“, EUR-Lex, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TX-T/?uri=celex%3A32016R0679>.

8 Cécile de Terwangne, „The work of revision of the Council of Europe Convention 108 for the protection of individuals as regards the automatic processing of personal data“, *International Review of Law, Computers & Technology* 28, 2 (2014): 121.

9 Judith Wagner DeCew, *In Pursuit of Privacy: Law, Ethics, and the Rise of Technology* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1997), 53.

10 „1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (95/46/EB) dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo“, EUR-Lex, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=celex:31995L0046>.

BDAR galios neatsižvelgiant į tai, ar atitinkami nacionaliniai įstatymai buvo priimti ar ne¹¹.

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti ir įvertinti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) 2022 m. rugpjūčio 1 d. sprendime byloje Nr. C-184/20 formuojamą praktiką, susijusią su teisės į asmens duomenų apsaugą ir informacijos laisvės derinimu, užtikrinant jų tarpusavio tinkamą pusiausvyros išlaikymą, ir atskleisti šiame sprendime pradėtos formuoti „savaržymo stiprumo“ sampratos esmę. Siekiant šio tikslo, visų pirma, bus siekiama aptarti ES, vienijančios skirtingas Europos valstybes, požiūrį į asmens duomenų apsaugą ir jos pirminėje ir antrinėje teisėje įtvirtintą įsipareigojimą užtikrinti aukštą fizinių asmenų pagrindinių laisvių ir teisių apsaugos lygį tvarkant asmens duomenis. Šis įsipareigojimas vertinamas valstybių narių pozityviosios pareigos – suderinti teisę į duomenų apsaugą su kitomis pagrindinėmis teisėmis – kontekste, kai nacionaliniu teisiniu reguliavimu viešo intereso tikslais įtvirtinamas reikalavimas skelbti asmens duomenis internete. Galiausiai, atsižvelgiant į ESTT praktiką bus siekiama atskleisti ES teisėje nustatytus teisės į asmens duomenų apsaugą ir informacijos laisvės derinimo reikalavimus, taikomus nacionalinėms teisinio reguliavimo priemonėms.

1.12.1. Teisės į asmens duomenų apsaugą raida Europoje

Teisės į asmens duomenų apsaugą raida neatsiejama nuo teisės į privatumą raidos, kadangi teisė į duomenų apsaugą gan ilgai buvo laikoma (dažnai ir tebelaikoma) teisės į privatumą dalimi.

Teisės į privatumą pradžia laikoma XIX a. pabaiga, kai buvo suformuluoti argumentai, pagrindžiantys savarankiškos teisės į privatų gyvenimą egzistavimą, suprantamą kaip teisė būti paliktam vienam¹². Vystantis teisės į privatumą koncepcijai, išryškėjo trys privatumo aspektai: 1) fizinis (siejamas su erdve, kurioje asmuo gali likti pats vienas); 2) informacinis (galimybė kontroliuoti prieigą prie informacijos apie save patį); 3) apsisprendimo (galimybė laisvai priimti sprendimus dėl savo elgsenos)¹³. Informacinio privatumo aspekto išskyrimas teisės į privatumą sampratoje sudarė prielaidas diskutuoti apie teisę į asmens duomenų apsaugą, kuri suprantama kaip: 1) asmens apsauga nuo trikdančios informacijos ir netikslių faktų apie asmenį paviešini- mo¹⁴; 2) galimybė nuspręsti, kada, koku būdu ir kokios apimties informacija apie asmenį gali būti pateikiama kitiems¹⁵; 3) būvis, kai kiti neturi ir nežino informacijos apie asmenį, kuri nėra vieša¹⁶; 4) asmens teisėtas interesas ir reali galimybė kontroliuoti informaciją, susijusią su juo pačiu¹⁷.

Minėtos vertybinės nuostatos atskleidžia teisės į asmens duomenų apsaugą esmę ir jos paskirtį, kurios palaipsniui buvo įtvirtintos nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose.

1.12.1.1. Asmens duomenų apsauga Europos valstybių nacionalinėje teisėje

Teisės į asmens duomenų apsaugą formavimasi lėmė XX a. 7-ame dešimtmetyje vykęs visuomenės perėjimas nuo industrinės prie postindustrinės ekonomikos. Daugelyje Europos valstybių pradėtos vykdyti socialinės reformos, kurioms tinkamai administruoti valdžios institucijos

11 Peter Carey, *Data Protection: A Practical Guide to UK Law. Sixth Edition* (Oxford: Oxford University Press, 2020), I-li.

12 Samuel D. Warren ir Louis D. Brandeis, „The Right to Privacy“, *Harvard Law Review* (1890): 193–220.

13 William E. Edmundson, „Privacy“, iš *The Blackwell Guide to the Philosophy of Law and Legal Theory*, red. Martin P. Golding, William A. Edmundson (Oxford: Blackwell Publishing, 2005), 272.

14 William L. Prosser, „Privacy“, *California Law Review* 48, 3 (1960): 389.

15 Alan F. Westin, *Privacy and Freedom* (New York: Atheneum, 1967), 7.

16 William A. Parent, „Privacy, Morality and the Law“, *Philosophy & Public Affairs (Wiley)* 12, 4 (1983): 269.

17 DeCew, *supra note*, 9.

buvo įpareigos rinkti ir tvarkyti gausybę duomenų apie savo piliečius¹⁸. Kompiuterinių technologijų pažanga sudarė galimybę valdžios institucijoms šią užduotį atlikti automatinio būdu¹⁹.

Didėjantys asmeninės informacijos, saugomos elektronine forma, kiekiai leido suvokti, kad informacinių technologijų taikymas gali pakeisti santykių tarp individo ir valstybės turinį²⁰, tačiau tai nesukludė atsirasti naujiems siūlymams nacionaliniu lygiu centralizuoti informaciją, pavyzdžiui, įvesti (ar išplėsti) asmens kodų naudojimą, kuris palengvintų informacijos susiejimą tarpusavyje²¹. Visuomenei kilo abejonių, ar vyriausybė tam tikru momentu nepradės naudoti piliečių informacijos prieš juos pačius²². Įtampą aštrino periodiniai gyventojų surašymai, kurių metu ne tik buvo užduodami ganėtinai jautraus pobūdžio klausimai, tačiau šiems surašymams vykdyti ir apdoroti informacijai pradėtos naudoti automatizuotos sistemos²³. Baimė dėl automatizuotos ir iš esmės nužmogėjusios biurokratijos sukūrė sienų neturinčią duomenų apsaugos judėjimą jungiančią jėgą²⁴, o daugybė „nerimą keliančių“ publikacijų galiausiai atkreipė visuomenės dėmesį į pavojų, kurį kompiuteriai gali kelti asmenų teisėms ir laisvėms²⁵. Technologijos buvo šios kritikos centre, o baimė dėl visiško elektroninio „Didžiojo brolio“ stebėjimo paskatino priimti pirmuosius nacionalinius asmens duomenų apsaugos įstatymus²⁶, skirtus suteikti asmenims atitinkamas teises, kai jų asmens duomenys yra tvarkomi, ir apriboti būdus, kuriais galima būtų naudoti asmeninę informaciją²⁷.

Pirmasis regioninio lygmens duomenų apsaugos teisės aktas – 1970 m. Vokietijos Hese-no žemės Duomenų apsaugos įstatymas²⁸. Pirmasis nacionalinis duomenų apsaugos įstatymas – 1973 m. Švedijos Duomenų Aktas²⁹. Šie teisės aktai įvardijami kaip pirmos kartos duomenų apsaugos normos³⁰, kurių pagrindinis bruožas – ne dėmesys tiesioginei asmens privatumo apsaugai, tačiau koncentracija į duomenų tvarkymo funkciją visuomenėje: duomenų apsauga vertinama kaip priemonė, specialiai sukurta kompiuterių keliamiems pavojams užkardyti, siekiant reguliuoti ir kontroliuoti automatizuotą asmens duomenų tvarkymą³¹.

Vėliau asmens duomenų apsaugos įstatymus priėmė Vokietija³², Prancūzija³³, Danija³⁴,

18 Viktor Mayer-Schönberger, „Generational Development of Data Protection in Europe“, iš *Technology and Privacy: The New Landscape*, red. Philip E. Agre, Marc Rotenberg (London: MIT Press, 1997), 222.

19 Brendan Van Alsenoy, „Regulating data protection: the allocation of responsibility and risk among actors involved in personal data processing“ (daktaro disertacija, KU Leuven, 2016), 106, https://kuleuven.limo.libis.be/discovery/search?query=any,contains,lirias1711667&tab=LIRIAS&search_scope=lirias_profile&vid=32KUL_KUL:Lirias&foolmeffull=1&lang=en.

20 Collin J. Bennett, *Regulating privacy. Data Protection and Public Policy in Europe and the United States* (Ithaca: Cornell University Press, 1992), ix.

21 Bennett, *supra note*, 20: 49.

22 Van Alsenoy, *supra note*, 19: 14.

23 Bennett, *supra note*, 20:51.

24 Mayer-Schönberger, *supra note*, 18: 222–223.

25 Bennett, *supra note*, 20: 53.

26 Mayer-Schönberger, *supra note*, 18: 223.

27 Carey, *supra note*, 11: 1.

28 „Datenschutzgesetz Vom 7. Oktober 1970“, GVBl.

29 „Datalag (1973:289)“, SFS.

30 Straipsnyje remiamasi Viktor Mayer-Schönberger suformuluotu keturių kartų duomenų apsaugos teisinio reguliavimo modeliu.

31 Mayer-Schönberger, *supra note*, 18: 223.

32 „Gesetz zum Schutz vor Mißbrauch personenbezogener Daten bei der Datenverarbeitung (Bundesdatenschutzgesetz – BDSG) Vom 27. Januar 1977“, BGBl.

33 „Loi n° 78-17 du 6 janvier 1978 relative à l’informatique, aux fichiers et aux libertés“, Legifrance.

34 „Bekendtgørelse af lov om private registre m.v. (Registerlov)“, Retsinformation; „Lov om offentlige myndigheders registre“, Retsinformation.

Norvegija³⁵ ir Austrija³⁶. Prancūzijos, Austrijos, Danijos ir Norvegijos duomenų apsaugos įstatymai priskiriami antrai duomenų apsaugos normų kartai. Svarbiausias jų bruožas tas, kad duomenų apsauga siekiama ginti asmens teisę į privatumą – duomenų apsauga susiejama su teise į privatumą ir laikoma asmens teise atriboti visuomenę nuo asmeninių reikalų³⁷, atskirose valstybėse šią teisę įtvirtinant kaip konstitucijos ginamą vertybę, pavyzdžiui, Ispanijoje³⁸, Portugalijoje³⁹. Piliečiams suteikta galimybė patiems ginti savo privatumą pasitelkiant stiprias, net konstituciškai saugomas asmens teises.

Teisės į asmens duomenų apsaugą raidoje ypatingas vaidmuo teko „informacinio apsisprendimo“ koncepcijai. Vokietijos Konstitucinis Teismas 1983 m. gruodžio 15 d. sprendime Nr. 1 BvR 209/83 („surašymo“ (angl. *census*) byloje) konstatavo, kad „<...> *remiantis apsisprendimo sąvoka, bendroji asmenybės teisė suteikia asmeniui teisę iš esmės pačiam nuspręsti, ar ir kokia apimtimi atskleisti savo asmeninio gyvenimo aspektus*“⁴⁰. Duomenų apsauga laikoma turinčia „tarpinę“, o ne „galutinę“ vertę: ji yra „įrankis“, kuris padeda apsaugoti fundamentalesnes vertybes arba, kitaip tariant, pačias „pagrindines“ žmogaus teises – teisę į orumą ir teisę į asmens individualumą⁴¹. Asmens laisvė, jo teisė apsisaugoti nuo kišimosi į asmens duomenų tvarkymą transformavosi į kur kas platesnę informacinio apsisprendimo teisę Vokietijos Konstituciniam Teismui pripažinus, kad visoms informacijos apdorojimo operacijoms, nuo rinkimo iki perdavimo, taikomi konstituciniai apribojimai. Asmuo negali vieną kartą pasirinkdamas „viskas arba nieko“ visiems laikams apsispręsti, kad jo asmens duomenys būtų tvarkomi (būdinga antros kartos duomenų apsaugos normoms), tačiau turi turėti galimybę nuolat dalyvauti tvarkant asmens duomenis⁴². Šiame trečios kartos duomenų apsaugos reguliavime akcentuojamas aktyvus asmens dalyvavimas duomenų tvarkyme ir informacinis asmens apsisprendimas.

Silpna asmens derybinė pozicija įgyvendinant savo teises santykiuose su duomenų valdytojais tapo priežastimi konstatuoti, kad ankstesnių kartų duomenų apsaugos teisinio reguliavimo nepakanka pokyčiams pasiekti⁴³. Šią problemą įstatymų leidėjai Europoje pasirinko spręsti dviem būdais, priskiriamais ketvirtai duomenų apsaugos reguliavimo kartai: 1) stiprinant asmens poziciją santykiuose su duomenų valdytojais, pavyzdžiui, steigiant kvaziombudsmeno tipo pareigybes arba kuriant nepriklausomas duomenų apsaugos priežiūros institucijas; įtvirtinant kompensacijų nesant kaltės dėl duomenų apsaugos pažeidimų mechanizmus; 2) apribojant asmens galimybę pasirinkti dėl tam tikrų asmens duomenų tvarkymo, paprastai uždraudžiant tokius jautrius asmens duomenis apskritai tvarkyti⁴⁴.

Apibendrinant teigtina, kad asmens duomenų apsauga, pradėjusi savo formavimąsi tik kaip teisinė konstrukcija, skirta kovoti su kompiuterių keliama grėsme asmenų teisėms ir laisvėms, palaipsniui evoliucionavo į pamatinę asmens, kaip individualios asmenybės, vertybę ginančią dinamišką, nuolat kintančią ir prisitaikančią teisinę sistemą. Duomenų apsauga tapo visuomenei priimtina teisine koncepcija, kurios turinys nuolat iš naujo apsvarstomas ir pritaiko-

35 „Lov av 9. juni 1978 nr 48 om personregistre m.m. (Personregisterloven)“, Lovdata.

36 „Bundesgesetz vom 18. Oktober 1978 über den Schutz personenbezogener Daten (Datenschutzgesetz – DSGVO)“, RIS.

37 Mayer-Schönberger, *supra note*, 18: 226.

38 Ispanijos Konstitucijos (1978) 18 straipsnio 4 dalis.

39 Portugalijos Konstitucijos (1976) 35 straipsnis.

40 „Order of the First Senate of 15 December 1983 - 1 BvR 209/83“, BVerfG.

41 Antoinette Rouvroy ir Yves Poullet, „The Right to Informational Self-Determination and the Value of Self-Development: Reassessing the Importance of Privacy for Democracy“, iš *Reinventing Data Protection?*, red. Serge Gutwirth, Yves Poullet, Paul De Hert, Cécile de Terwangne, Sjaak Nouwt (Amsterdam: Springer, 2009), 50.

42 Mayer-Schönberger, *supra note*, 18: 229–230.

43 Mayer-Schönberger, *supra note*, 18: 232.

44 *Ibid.*, 233.

mas reaguojant į vis naujus technologinius pokyčius, taip pat jų keliamus iššūkius, atsižvelgiant į vykstančias filosofines ir ideologines transformacijas visuomenėje.

1.12.1.2. Asmens duomenų apsauga ES

Europos ekonominė bendrija pradėta formuoti kaip organizacija, orientuota į ekonominę integraciją su bendra rinka, todėl pirmosiose Europos Bendrijų sutartyse nebuvo atskiro žmogaus teisių katalogo ar papildomų jų apsaugos mechanizmų⁴⁵. Pradėjus nagrinėti bylas dėl įtariamų žmogaus teisių pažeidimų srityse, kurioms taikoma Europos Bendrijų teisė, pripažinta, kad Europos Bendrijų politika gali turėti poveikį žmogaus teisėms, todėl buvo parengta ES pagrindinių teisių chartija⁴⁶ (toliau – Chartija), kuriai vėliau buvo suteiktas konstitucinis statusas⁴⁷. Chartijoje įtvirtintos ES piliečių pilietinės, politinės, ekonominės ir socialinės teisės, kurios apima ne tik garantijas gerbti privatų ir šeimos gyvenimą (7 straipsnis), bet ir įtvirtina teisę į asmens duomenų apsaugą (8 straipsnis), pakeliant jos apsaugos lygį iki pagrindinės žmogaus teisės. Tai leido atskirti teisę į asmens duomenų apsaugą nuo teisės į privatų ir šeimos gyvenimą ir plėtoti kokybiškai naują duomenų apsaugos teisę, suteikiant ES institucijoms kompetenciją priimti teisės aktus duomenų apsaugos srityje⁴⁸.

Modernizuojant ES duomenų apsaugos teisės aktus, kuriama sistema, kuri būtų tinkama teisės į asmens duomenų apsaugą kaip pagrindinės žmogaus teisės apsaugai, atsižvelgiant į iššūkius, kuriuos itin sparčiai besivystančios informacinės ir ryšio technologijos kelia visuomenei. Šiuo tikslu priimtas BDAR pripažįstamas „pasauliniu privatumo apsaugos politikos etapu“⁴⁹ ir laikomas „ES tikslų, susijusių su joje gyvenančių žmonių teisių ir laisvių apsauga, išsifiltravimu ir išsamiu atnaujinimu“⁵⁰, o jo taikymo garantu tapo ESTT, kuris savo praktikoje pastaruoju metu ganėtinai dažnai sprendžia klausimus dėl nacionalinio teisinio reguliavimo atitikties Chartijoje ir BDAR įtvirtintai teisei į asmens duomenų apsaugą, taip užtikrindamas tinkamą pusiausvyros išlaikymą derinant šią teisę su kitomis pagrindinėmis žmogaus teisėmis ir laisvėmis.

1.12.2. Teisės į asmens duomenų apsaugą poveikis viešam asmens duomenų skelbimui

Lietuvos teisininkų diskurse analizuojant asmens duomenų skelbimo internete klausimą dažnu atveju apsiribojama teisės į privatumą ir teisės į informacijos laisvę santykio problematikos analize, paprastai motyvuojant tuo, kad būtent šios dvi teisės yra tiesiogiai įtvirtintos EŽTK ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje⁵¹, teisę į asmens duomenų apsaugą paprasčiausiai laikant sudėtinu teisės į privatumą instrumentiniu elementu, kai teisė į asmens duomenų apsaugą ir teisė į privatų gyvenimą skiriasi tik saugomo objekto formatavimu ir su tuo susijusiais teisiniais mecha-

45 European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, *supra note*, 2: 27.

46 „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, EUR-Lex, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TX-T/?uri=celex%3A12016P%2FTXT>.

47 Christopher Kuner, Lee A. Bygrave ir Christopher Docksey, „Background and Evolution of the EU General Data Protection Regulation (GDPR)“, iš *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*, red. Christopher Kuner, Lee A. Bygrave, Christopher Docksey, Laura Drechsler (New York: Oxford University Press, 2020), 3.

48 European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, *supra note*, 2: 28.

49 Dasom Lee ir David J. Hess, „Data privacy and residential smart meters: Comparative analysis and harmonization potential“, *Utilities Policy* 70 (2021): 2.

50 IT Governance Privacy Team, *EU General Data Protection Regulation (GDPR) – An Implementation and Compliance Guide, Fourth Edition* (Ely, Cambridgeshire: IT Governance Publishing, 2020), 13.

51 Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Lietuvos aidas*, 1992-11-10, Nr. 220-0.

nizmais, užtikrinančiais teisės įgyvendinimą⁵². Sunku sutikti su tokiu teisės į asmens duomenų apsaugą vaidmeniu jau vien dėl to, kad tokiu atveju ši teisė turėtų būti laikoma „instrumentu“ ginti ir kitas žmogaus teises, ne tik teisę į privatumą: duomenų apsaugos taisyklės, užkertančios kelią informacijos, susijusios su asmens rasine ar etnine kilme, politinėmis pažiūromis, religiniais ar filosofiniais įsitikinimais, naryste profesinėse sąjungose ir sveikata ar seksualiniu gyvenimu, tvarkymui, taip pat užkerta kelią ir galimai diskriminacijai dėl šių priežasčių⁵³. Tiksliausia būtų vertinti, kad privatumo ir duomenų apsaugos teisiniai režimai papildo vienas kitą ir yra skirti vienam aukštesniam bendram tikslui pasiekti – išlaikyti išskirtinai žmogui būdingą refleksyvaus apsisprendimo ypatybę ir pripažinti jam galimybę priimti kolektyvinius sprendimus dėl socialinio bendradarbiavimo taisyklių⁵⁴. Tik toks teisės į duomenų apsaugą ir teisės į privatumą vertinimas leidžia visapusiškai atskleisti jau daugiau nei penkis dešimtmečius Europoje gyvuojančios teisės į asmens duomenų apsaugą esmę ir tinkamai įvertinti tiek ES teisėkūros subjektų formuojamą politiką, tiek ir ESTT, kaip oficialiai ES teisę aiškinančios institucijos, praktiką asmens duomenų apsaugos srityje.

1.12.2.1. Asmens duomenų skelbimas viešo intereso tikslu kaip duomenų tvarkymo operacija

BDAR 1 straipsnyje nustatyta, kad šiuo teisiniu reguliavimu siekiama apsaugoti pagrindines fizinių asmenų teises ir laisves, visų pirma jų teisę į duomenų apsaugą (2 dalis). Šia nuostata pabrėžiama valdžios institucijų pozityvi pareiga užtikrinti tokią apsaugą⁵⁵. BDAR reguliavimo taikymo sritis apima asmens duomenų tvarkymą, visiškai arba iš dalies atliekamą automatizuotomis priemonėmis, ir asmens duomenų, kurie sudaro susisteminto rinkinio dalį ar yra skirti ją sudaryti, tvarkymą ne automatizuotomis priemonėmis (2 straipsnio 1 dalis), išskyrus asmens duomenų tvarkymą srityse, kurios tiesiogiai nurodytos BDAR (2 straipsnio 2 ir 3 dalys). Taigi, ES valstybių narių nacionalinėje teisėje įtvirtintas asmens duomenų viešas skelbimas, atsižvelgiant į BDAR 2 straipsnio 1 dalies 2 punkte pateiktą „duomenų tvarkymo“ apibrėžtį, patenka į BDAR teisinio reguliavimo sritį, o valstybėms narėms tenka pozityvi pareiga užtikrinti tinkamą teisės į duomenų apsaugą įgyvendinimą.

BDAR numatyta galimybė asmens duomenų tvarkymą grįsti ES valstybės narės teise (pavyzdžiui, BDAR 6 straipsnio 3 dalies b punktas). Vis dėlto tokiam nacionaliniam teisiniam reguliavimui yra nustatyti papildomi reikalavimai⁵⁶, pavyzdžiui, turėtų būti išdėstytos konkrečios nuostatos pagal BDAR taikomų taisyklių pritaikymui, įskaitant bendrąsias sąlygas, reglamentuojančias duomenų valdytojo atliekamo duomenų tvarkymo teisėtumą, tvarkytinų duomenų rūšis, atitinkamus duomenų subjektus, subjektus, kuriems asmens duomenys gali būti atskleisti ir tikslus, dėl kurių asmens duomenys gali būti atskleisti, tikslo apribojimo principą, saugojimo laikotarpius ir duomenų tvarkymo operacijas ir duomenų tvarkymo procedūras, įskaitant priemones, kuriomis būtų užtikrintas teisėtas ir sąžiningas duomenų tvarkymas, kaip antai tas, kurios skirtos kitiems specialioms BDAR IX skyriuje numatytiems duomenų tvarkymo atvejams; be

52 Žaltauskaitė-Žalimienė, *supra note*, 6: 275.

53 Rouvroy ir Pouillet, *supra note*, 41: 70.

54 *Ibid.*, 76.

55 Hielke Hijmans, „Chapter I (General Provisions (Articles 1-4). Article 1. Subject-matter and objections“, iš *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*, red. Christopher Kuner, Lee A. Bygrave, Christopher Docksey, Laura Drechsler (Oxford: Oxford University Press, 2020), 56.

56 Waltraut Kotschy, „Article 6. Lawfulness of processing“, iš *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*, red. Christopher Kuner, Lee A. Bygrave, Christopher Docksey, Laura Drechsler (Oxford: Oxford University Press, 2020), 341.

to, valstybės narės teisė turėtų atitikti viešojo intereso tikslą ir būti proporcinga teisėtam tikslui, kurio siekiama (BDAR 6 straipsnio 3 dalies 1 pastraipa). Svarbu pažymėti, kad asmens duomenų tvarkymas, grindžiamas nacionaline teise, nebūtinai reiškia, kad parlamentas turi priimti teisėkūros procedūra priimamą aktą, kiekvienu atveju atsižvelgiama į atitinkamos valstybės narės konstitucinę tvarką, svarbiausia, kad tokia teisėkūros priemonė ar teisinis pagrindas būtų aiškus ir tikslus, o jo taikymas – žinomas asmenims, kuriems jis turi būti taikomas (BDAR 41 antraštinė dalis). Taigi, asmens duomenų viešas skelbimas remiantis atitinkama valstybės narės nacionaline teise, kaip asmens duomenų tvarkymo operacija, *per se* BDAR nėra uždraustas, tačiau tokiam tvarkymui (tiksliau – nacionaliniam teisiniui reguliavimui, kuriame jis įtvirtinamas) yra keliami atitinkami reikalavimai, kad šis asmens duomenų tvarkymas (skelbimas internete) būtų laikomas teisėtu.

Asmens duomenų skelbimas skaidrumo viešajame sektoriuje tikslais, ypač kai tai susiję su antikorupcinėmis priemonėmis ir interesų konfliktų valdymu ir prevencija, nėra naujas reiškinys. Tačiau teisės į asmens duomenų apsaugą ir jos kaip pagrindinės žmogaus teisės įtvirtinimas ES konstituciniu lygmeniu reikalauja iš naujo įvertinti ES valstybių narių teisinį reguliavimą, kyla įtampa ir neapibrėžtumas sektoriuose, kuriuose informacija ir jos rinkimas turi ypatingos reikšmės, pavyzdžiui, žiniasklaidos srityje, todėl bandoma ieškoti pusiausvyros tarp teisės į asmens duomenų apsaugą ir kitų pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių⁵⁷. Egzistuoja poreikis užtikrinti, kad būtų gerbiama teisė į duomenų apsaugą, kartu siekti patenkinti teisėtą viešąjį skaidrumo interesą, kai dėl teisėkūros ir politinių iniciatyvų šiais klausimais reikia skleisti informaciją, susijusią su fiziniu asmeniu. Pažymėtina, kad pačiame BDAR yra nuostatų, įtvirtinančių, kad „asmens duomenys turėtų būti tvarkomi taip, kad tai pasitarnautų žmonijai. Teisė į asmens duomenų apsaugą nėra absoliuti; ji turi būti vertinama atsižvelgiant į jos visuomeninę paskirtį ir derėti su kitomis pagrindinėmis teisėmis, remiantis proporcingumo principu“ (BDAR 4 antraštinė dalis). Be to, BDAR imperatyviai nustatoma ir ES valstybių pareiga suderinti teisę į asmens duomenų apsaugą su saviraiškos ir informacijos laisve ir visuomenės teise susipažinti su oficialiais dokumentais (BDAR 85 ir 86 straipsniai).

Tinkamai suderinti viešą asmens duomenų skelbimą su informacijos laisve grindžiant tai svarbiu viešuoju interesu, vis dėlto nėra itin paprasta. Šią problemą pastebėjo dar iki BDAR įsigaliojimo veikusi 29 Straipsnio darbo grupė⁵⁸, kuri yra pateikusi savo Nuomonę 02/2016 dėl asmens duomenų skelbimo viešajame sektoriuje skaidrumo tikslais (toliau – Nuomonė)⁵⁹. Šioje Nuomonėje pabrėžiama, kad siekiant tinkamai reglamentuoti asmens duomenų tvarkymą viešojo intereso tikslu visų pirma reikėtų vengti bendro pobūdžio ir blanketinių nuostatų, kad nebūtų pernelyg didelės diskrecijos, kaip vykdyti įtvirtintą teisinę prievolę tvarkyti asmens duomenis. Be to, nustatyta teisinė pareiga tvarkyti asmens duomenis turėtų būti būtina ir proporcinga siekiamiems teisėtiems tikslams ir atitikti tikslo ribojimo, taip pat kitus asmens duomenų tvarkymo principus. Nuomonėje ypatingas dėmesys skiriamas asmens duomenų viešinimui internete pažymint, kad sprendžiant, ar informaciją padaryti viešai prieinamą internete, visada būtina įvertinti tokio elgesio pasekmes, ypač visas iš to galinčias kilti neigiamas rizikas asmenų atžvilgiu. Kai kurie asmens duomenys gali būti gana jautraus pobūdžio, susiję su konkrečiu viešajame sektoriuje dirbančiu fiziniu asmeniu, todėl jų paskelbimas gali turėti rimtą poveikį jo asmeniniam gyvenimui ir duomenų apsaugos teisėms.

Tai, kad ES valstybės narės, vykdydamos joms nustatytą pozityvią pareigą suderinti teisę

57 Sanders, *supra note*, 5: 1253.

58 29 Straipsnio darbo grupė yra nepriklausoma ES darbo grupė, kuri iki 2018 m. gegužės 25 d. (BDAR taikymo pradžia) sprendė klausimus, susijusius su privatumo ir asmens duomenų apsauga.

59 „Opinion 02/2016 on the publication of Personal Data for Transparency purposes in the Public Sector“, EC Europa, https://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2016/wp239_en.pdf.

į asmens duomenų apsaugą su saviraiškos ir informacijos laisve, taip pat visuomenės teise susipažinti su oficialiais dokumentais, ne visada tinkamai įgyvendina reikalavimus, kuriuos ES teisėkūros subjektai jiems numatė, iliustruoja ESTT praktika, pavyzdžiui, byla Nr. C439/19⁶⁰. Šioje byloje buvo sprendžiama dėl Latvijos reguliavimo, kuriuo asmeniui už padarytus kelių eismo taisyklių pažeidimus skiriami baudos taškai, apie kuriuos vėliau bet kuris asmuo gali sužinoti pateikęs prašymą arba pasinaudodamas pakartotinai duomenis naudojančių komercinių subjektų teikiama paslaugomis. Nagrinėjant bylą Latvijos Parlamentas nurodė, kad dėl „bendrojo intereso būtina atvirai identifikuoti kelių eismo taisyklių pažeidėjus, visų pirma tuos, kurie jas pažeidinėja sistemingai ir piktybiškai, siekiant, kad dėl šio skaidrumo jie būtų atgrasomi nuo pažeidimų“, be to, toks asmens duomenų tvarkymas pateisinamas „Latvijos Konstitucijoje numatyta teise gauti informaciją“. ESTT savo sprendime pažymėjo, kad valdžios institucijos „atliekamam duomenų apie už kelių eismo taisyklių pažeidimus skirtus baudos taškus atskleidimui visuomenei, gali būti taikomas BDAR 6 straipsnio 1 dalies e punktas, pagal kurį tvarkymas yra teisėtas, tik jeigu ir kiek tai yra „būtina siekiant atlikti užduotį, vykdomą viešojo intereso labai arba vykdant duomenų valdytojui pavestas viešosios valdžios funkcijas“, taigi „bendrai ir absoliučiai nedraudžiama, kad valdžios institucija pagal nacionalinės teisės nuostatas būtų įgaliota ar net priversta atskleisti asmens duomenis to paprašiusiems asmenims“, o „pagrindinės teisės į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą nėra absoliučios ir turi būti vertinamos atsižvelgiant į jų visuomeninę paskirtį ir derėti su kitomis pagrindinėmis teisėmis“, tačiau konstatavo, kad „nagrinėjamuose teisės aktuose numčius bendrą galimybę visuomenei susipažinti su informacija apie baudos taškus, bet kuriuo atveju šiais teisės aktais viršijama tai, kas būtina kovos su sistemingu ir piktybišku kelių eismo taisyklių pažeidimu tikslui pasiekti“ ir nors „galimybė susipažinti su oficialiais dokumentais yra viešasis interesas, dėl kurio tokiuose dokumentuose esantys asmens duomenys gali būti teisėtai teikiami, ši galimybė susipažinti turi būti derinama su pagrindinėmis teisėmis į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą“. Galiausiai ESTT nusprendė, kad yra „draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias viešosios teisės reglamentuojama įstaiga, atsakinga už registrą, į kurį įtraukiami už kelių eismo taisyklių pažeidimus transporto priemonių vairuotojams skirti baudos taškai, įpareigojama suteikti galimybę visuomenei susipažinti su šiais duomenimis, ir asmuo, prašantis suteikti galimybę susipažinti, neprivalo įrodyti, kad turi konkretų interesą gauti minėtus duomenis“.

Taigi, asmens duomenų skelbimas internete, grindžiamas viešo intereso tikslu, neturėtų būti savaime suprantama skaidrumo ar visuomenės teisės į informacijos laisvę išraiškos forma. Sprendžiant dėl teisinio reguliavimo, kuriuo tam tikrus asmens duomenis numatoma skelbti viešai internete, būtina atsakingai laikytis ES numatytų reikalavimų.

1.12.2.2. ESTT 2022 m. rugpjūčio 1 d. sprendimo byloje Nr. C-184/20 reikšmė

Išsamų vertinimą dėl asmens duomenų apsaugos skelbiant asmens duomenis viešo intereso tikslu ESTT pateikė 2022 m. rugpjūčio 1 d. sprendime byloje Nr. C-184/20⁶¹ (toliau – Sprendimas). Jame buvo analizuojamos Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo⁶² nuostatos, kuriomis siekiant suderinti valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų privačius ir visuomenės viešuosius interesus, užtikrinti, kad priimant sprendimus pirmenybė būtų teikiama viešiesiems interesams, įtvirtinti priimamų sprendimų nešališkumą ir užkirsti kelią at-

60 Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (didžioji kolegija) 2021 m. birželio 22 d. sprendimas byloje pagal *Latvijas Republikas Satversmes tiesa* prašymą priimti prejudicinį sprendimą, C-439/19, ECLI:EU:C:2021:504.

61 Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (didžioji kolegija) 2022 m. rugpjūčio 1 d. sprendimas byloje *OT prieš Vyrtausiasją tarnybinės etikos komisiją*, C-184/20, ECLI:EU:C:2022:601.

62 Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 1997-07-16, Nr. 67-1659.

sirasti bei plisti korupcijai valstybinėje tarnyboje, be kita ko, buvo numatytas privačių interesų duomenų viešumas juos skelbiant Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos interneto svetainėje. Sprendime ESTT ne tik apibendrina ankstesnę savo praktiką, susijusią su teisės į asmens duomenų apsaugą derinimu su kitomis Chartijos ginamomis žmogaus teisėmis ir laisvėmis, bet ir apibrėžė pagrindinių teisių į privataus gyvenimo gerbimą ir asmens duomenų apsaugos suvaržymo stiprumo koncepciją.

Visų pirma ESTT nurodė, kad vienas iš ES tikslų „yra užtikrinti aukštą fizinių asmenų pagrindinių laisvių ir teisių apsaugos lygį tvarkant asmens duomenis; ši teisė taip pat pripažįstama Chartijos 8 ir glaudžiai susijusi su jos 7 straipsnyje įtvirtinta teise į privataus gyvenimo gerbimą“. Šiuo teiginiu patvirtinama, kad teisė į asmens duomenų apsaugą nors ir yra glaudžiai susijusi su teise į privataus gyvenimo gerbimą, vis dėlto yra savarankiška žmogaus teisė, o teisės į asmens duomenų apsaugą ir teisės į privatumą santykis apibūdinamas kaip papildantis vienas kitą⁶³. Sykiu ESTT atkreipė dėmesį į tai, kad „Chartijos 7 ir 8 straipsniuose užtikrinamos pagrindinės teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir asmens duomenų apsaugą nėra absoliučios ir turi būti vertinamos atsižvelgiant į jų socialinę funkciją ir derinamos su kitomis pagrindinėmis teisėmis“, ir toliau pateikė reikalavimus, kada galimi šių teisių ribojimai: 1) tokie ribojimai yra numatyti įstatyme, 2) jie nekeičia pagrindinių teisių esmės, ir 3) atitinka proporcingumo principą. Remiantis proporcingumo principu apribojimai galimi tik tuo atveju, kai jie būtini ir tikrai atitinka ES pripažintus bendrojo intereso tikslus arba jų reikia kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti. Tokie apribojimai „turi neviršyti to, kas yra griežtai būtina, ir suvaržymą nustatančiame teisės akte turi būti numatytos aiškios ir tikslios taisyklės, kuriomis būtų reglamentuojama atitinkamos priemonės apimtis ir taikymas“. Taigi, siekiant pagrįsti viešą asmens duomenų skelbimą iš nacionalinės teisės kylančių reikalavimų vykdymu, svarbu įsitikinti, ar asmens duomenų tvarkymas atitinka viešojo intereso tikslą ir yra proporcingas siekiamam tikslui. Asmens duomenų skelbimas internete, kaip teisės į privatų gyvenimą gerbimą ir asmens duomenų apsaugą ribojimas, turi: pirma, būti būtinas; antra, atitikti ES pripažintus bendrojo intereso tikslus arba būti reikalingas kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti; trečia, neturi viršyti to, kas griežtai būtina; ir ketvirta, suvaržymą nustatančiame teisės akte turi būti numatytos aiškios ir tikslios taisyklės, kuriomis būtų reglamentuojama atitinkamos priemonės apimtis ir taikymas.

Vertinimą ESTT pradėjo nuo naudojimosi teise į asmens duomenų apsaugą apribojimo nacionaliniame reguliavime analizės konstatuodamas, kad „Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo 10 straipsnyje apibrėžta naudojimosi teise į asmens duomenų apsaugą apribojimo apimtis“, todėl „iš to kylantis suvaržymas turi būti laikomas numatytu įstatyme“. Vis dėlto ESTT papildomai vertino, ar šis teisinis pagrindas atitinka „kitus reikalavimus, kylančius iš Chartijos 52 straipsnio 1 dalies ir BDAR 6 straipsnio 3 dalies, o būtent kad jis atitiktų viešojo intereso tikslą ir būtų proporcingas siekiamam teisėtam tikslui“. Sprendime ESTT pripažino, kad „tikslai, kiek jais siekiama užtikrinti sprendimus viešajame sektoriuje priimančių asmenų sąžiningumą ir nešališkumą, užkirsti kelią interesų konfliktams ir kovoti su korupcija viešajame sektoriuje, neginčytinai atitinka viešąjį interesą ir todėl yra teisėti“, todėl yra leidžiama „apriboti naudojimąsi Chartijos 7 ir 8 straipsniuose garantuojamomis teisėmis, jeigu tokie apribojimai iš tikrųjų atitinka nurodytus tikslus ir yra jiems proporcingi“.

Vėliau ESTT tikrino, ar interneto svetainėje skelbiant privačių interesų deklaracijoje esančių asmens duomenų dalį galima pasiekti apibrėžtus bendrojo intereso tikslus ir neviršijama tai, kas būtina šiems tikslams pasiekti. Šiame kontekste pažymėta, kad „asmenų privačių interesų deklaracijose esančių asmens duomenų paskelbimas internete gali atskleisti galimus interesų konfliktus, galinčius turėti įtakos jų pareigų vykdymui, jis gali paskatinti juos elgtis nešališkai“.

63 Rouvroy ir Pouillet, *supra note*, 41: 70.

o „įgyvendinant skaidrumo principą galima užkirsti kelią interesų konfliktams ir korupcijai, padidinti viešojo sektoriaus subjektų atsakingumą ir todėl sustiprinti piliečių pasitikėjimą viešąja veikla“. Tačiau ESTT papildomai nurodė, kad būtinumo reikalavimas „įvykdomas, jei nurodytas bendrojo intereso tikslas negali būti tinkamai ir taip pat veiksmingai pasiektas kitomis priemonėmis, kurios mažiau ribotų duomenų subjektų pagrindines laisves ir teises, ypač teises į privatų gyvenimą ir į asmens duomenų apsaugą, garantuojamas Chartijos 7 ir 8 straipsniuose, o nukrypti nuo tokių duomenų apsaugos principo leidžiančios nuostatos ir šio principo apribojimai negali viršyti to, kas yra griežtai būtina“. Vertindamas šią sąlygą, ESTT pažymėjo, kad būtinumas privalo būti vertinimas „atsižvelgiant į visas su atitinkama valstybe nare susijusias teises ir faktines aplinkybes, pavyzdžiui, į kitų priemonių, skirtų interesų konfliktams išvengti ir kovai su korupcija, buvimą, tokių konfliktų ir korupcijos valstybės tarnyboje mastą, nagrinėjamos informacijos pobūdį ir deklaruojančio asmens užimamų pareigų svarbą, visų pirma jo hierarchinę poziciją, galbūt turimų viešojo administravimo įgaliojimų apimtį ir jo įgaliojimus viešųjų lėšų gavimo ar valdymo srityje“. Atlikęs šį vertinimą ESTT konstatavo, kad institucijų atliekama viešųjų ir privačių interesų derinimo „pareigos laikymosi ir deklaracijos turinio kontrolė leidžia taip pat veiksmingai įgyvendinti siekiamus tikslus, t. y. užkirsti kelią interesų konfliktams ir kovoti su korupcija viešajame sektoriuje“, be to, jam kilo abejonių, ar siekiant nurodytų bendrojo intereso tikslų, apskritai yra griežtai būtina, kad būtų taikoma įtvirtinta viešo paskelbimo pareiga. Galiausiai, net jeigu asmens duomenų viešinimas būtų pripažintas kaip būtinas, ESTT atkreipė dėmesį į pareigą užtikrinti duomenų kiekio mažinimo principo taikymą, kuris reikštų, kad gali būti viešinami tik tie asmens duomenys, kurie iš tikrųjų būtini konkrečiam tikslui pasiekti.

Analizuodamas būtinumo sąlygą viešo asmens duomenų skelbimo kontekste ESTT atkreipė dėmesį į jau anksčiau aptartą „informacinio apsisprendimo“ aspektą pabrėždamas, kad „su nagrinėjamais asmens duomenimis gali susipažinti potencialiai neribotas asmenų skaičius“, taip apribojant konkretaus asmens galimybę kontroliuoti savo asmens duomenų tvarkymą. ESTT nurodė, kad iš „turimos bylos medžiagos nematyti, kad prieš priimdamas šią nuostatą Lietuvos teisės aktų leidėjas būtų išnagrinėjęs, ar šių duomenų viešas paskelbimas internete be jokių priemonių apribojimų yra griežtai būtinas, o gal Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatyme numatyti tikslai galėtų būti taip pat veiksmingai pasiekti apribojant asmenų, galinčių susipažinti su šiais duomenimis, skaičių“, pavyzdžiui, atitinkamame teisės akte nustatant asmens duomenų apsaugos priemones, kad tokia informacija pateikiama tik konkrečiam asmeniui, aiškiai deklaruojant šios informacijos naudojimo tikslus, suderinamus su tokio teisinio reguliavimo tikslais (apribojama neribota vieša prieiga prie asmens duomenų, sukuriant atitinkamus saugiklius duomenų subjektui kontroliuoti jo asmens duomenų tvarkymą, tačiau sykiu neužkertant kelio asmenims įgyvendinti jų teisę į informacijos laisvę). Taigi, kad asmens duomenų viešas skelbimas būtų laikomas būtinu, įstatymų leidėjas kiekvienu konkrečiu tokio reguliavimo iniciatyvos atveju privalo atsakingai įvertinti ir motyvuotai pagrįsti, kodėl būtina sudaryti galimybę su viešinamais asmens duomenimis susipažinti neribotam asmenų skaičiui. Ši ESTT nuostata rodo, kad teisėkūros subjektas, teikdamas teisės akto, kuriame nustatomas asmens duomenų viešinimas, projektą turi įvertinti, ar: 1) tikslo negalima pasiekti kitomis priemonėmis ir, 2) asmens duomenys būtinai turi būti viešai skelbiami be jokių priemonių apribojimų, t. y. turi būti pateikti aiškūs ir įtikinami motyvai, kodėl to paties tikslo negalima pasiekti apribojus neribotą viešą prieigą prie asmens duomenų.

Galiausiai ESTT pabrėžė, kad bendrojo intereso tikslo negalima siekti neatsižvelgiant į tai, kad jis turi būti derinamas su pagrindinėmis teisėmis, kurioms daro įtaką atitinkama priemonė, atitinkamai reikia nustatyti pusiausvyrą tarp bendrojo intereso tikslo ir nagrinėjamų teisių, todėl siekiant įvertinti „nagrinėjamo tvarkymo proporcingumą, reikia nustatyti šio tvarkymo nu-

lemto pagrindinių teisių į privataus gyvenimo gerbimą ir asmens duomenų apsaugą suvaržymo stiprumą ir patikrinti, ar šiuo tvarkymu siekiamo bendrojo intereso tikslo svarba atitinka šį stiprumą“. Taigi, ESTT pradeda formuoti pagrindinių teisių į privataus gyvenimo gerbimą ir asmens duomenų apsaugą suvaržymo stiprumo sampratą. Iš esmės „suvaržymo stiprumas“ yra žmogaus teisių ribojimo proporcingumo nustatymo elementas, skirtas įvertinti numatomo asmens duomenų tvarkymo poveikį duomenų subjekto galimybėms efektyviai naudotis savo subjektinėmis teisėmis pagrindinių teisių į privataus gyvenimo gerbimą ir asmens duomenų apsaugą kontekste, ir palyginti šį poveikį su siekiamo bendrojo tikslo, kuriam reikalingas šitoks asmens duomenų tvarkymas, svarba. ESTT pateikia kriterijus, į kuriuos būtina atsižvelgti vertinant suvaržymo stiprumą: reikia atsižvelgti į nagrinėjamų asmens duomenų pobūdį, ypač į galimą šių duomenų jautrumą, taip pat į tokių duomenų tvarkymo pobūdį ir konkrečią tvarką, ypač į tai, kiek asmenų turi prieigą prie tokių duomenų, ir prieigos prie jų tvarką. ESTT papildomai atkreipė dėmesį į tai, kad suvaržymo stiprumui įtakos gali turėti asmens duomenų viešinimo kumuliacinis poveikis: suvaržymo stiprumas gali padidėti, nes skelbiamų asmens duomenų „visuma leidžia susidaryti itin išsamų duomenų subjektų privataus gyvenimo vaizdą“.

Šis sprendimas iš esmės žymi būtiną kokybinį pokytį Lietuvos teisėkūroje, kai vien aiškiai išreikšto viešo intereso ir numatomo teigiamo pokyčio konkrečioje srityje nepakanka tam, kad nacionalinis reguliavimas, kuriame viešo intereso tikslu įtvirtinamas asmens duomenų skelbimas internete, būtų pripažintas atitinkančiu ES nustatytus reikalavimus. Valstybės pozityvi pareiga, t. y. teisėkūros subjektai yra įpareigoti ne tik kiekvieną tokią teisinę priemonę įvertinti ES formuojamų pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių ribojimų derinimo reikalavimų apimtyje, bet ir vertinant teisės į asmens duomenų apsaugą ribojimo proporcingumą atsižvelgti į numatomo asmens duomenų tvarkymo lemiamą pagrindinių teisių į privataus gyvenimo gerbimą ir asmens duomenų apsaugą suvaržymo stiprumą. Tai savo ruožtu reiškia, kad svarstant teisinio reguliavimo priemonių projektus, kuriais ketinama nustatyti viešą asmens duomenų skelbimą, visų pirma, bus būtina detalai įvertinti planuojamą asmens duomenų tvarkymo procesą ir su juo susijusias prieigos prie asmens duomenų procedūrų alternatyvas, kad būtų galima aiškiai ir motyvuotai pagrįsti, kodėl atitinkamu teisiniu reguliavimu siekiamo tikslo negalima pasiekti kitomis mažiau pagrindines teises į privatumą ir asmens duomenų apsaugą ribojančiomis priemonėmis. Dėl šios priežasties teisėje į informacijos laisvę pabrėžiamas visuomenės patogumas greitai ir su kuo mažesnėmis pastangomis gauti atitinkamą ją dominančią informaciją turės būti atidžiai apsvarstomas iš naujo, kadangi įgyvendinant šią teisę neturėtų būti nepagrįstai padidinamas pagrindinių teisių į privataus gyvenimo gerbimą ir asmens duomenų apsaugą suvaržymo stiprumas. Tik atlikus šiuos būtinus žingsnius bus galima objektyviai įvertinti, ar nusprendus tam tikrus asmens duomenis skelbti viešai internete buvo išlaikyta tinkama pusiausvyra tarp teisės į asmens duomenų apsaugą ir teisės į informacijos laisvę.

Išvados

1. Asmens duomenų apsauga, pradėjusi formotis tik kaip teisinė konstrukcija, skirta kontroliuoti kompiuterių keliamai grėsmei asmenų teisėms ir laisvėms, palaipsniui transformavosi į pamatinę asmens, kaip individualios asmenybės, vertybę ginančią dinamišką, kintančią ir nuolat prisitaikančią teisinę sistemą. Duomenų apsauga tapo priimtina teisine koncepcija, kuri kartu su privatumo apsaugos teisiniu režimu sudaro vienas kitą papildančią sistemą, skirtą aukštesniam bendram tikslui pasiekti – išlaikyti išskirtinai žmogui būdingą refleksyvaus apsisprendimo ypatybę ir pripažinti jam galimybę priimti kolektyvinius sprendimus dėl socialinio bendradarbiavimo taisyklių. Teisės į duomenų apsaugą turinys nuolat iš naujo įvertinamas

- siekiant tinkamai reaguoti į vis naujus technologinės pažangos keliamus iššūkius, atsižvelgiant į visuomenės socialines transformacijas.
2. Teisės į asmens duomenų apsaugą įtvirtinimas Chartijoje ir pirminėje ES teisėje iškėlė šios teisės statusą iki konstituciškai ginamos pagrindinės žmogaus teisės. Tai sukūrė pozityvią pareigą ES institucijoms ir valstybėms narėms ne tik užtikrinti aukštą fizinių asmenų pagrindinių laisvių ir teisių apsaugos lygį tvarkant asmens duomenis, tačiau suderinti šią teisę su kitomis pagrindinėmis teisėmis. Derinant teisę į asmens duomenų apsaugą su kitomis pagrindinėmis teisėmis problemų kelia asmens duomenų skelbimo internete viešo intereso tikslu klausimas. Neribojamas asmens duomenų skelbimas internete laikomas dideliu pagrindinių teisių į privatų gyvenimą ir į asmens duomenų apsaugą suvaržymu, todėl, siekiant tokį suvaržymą įtvirtinti nacionalinė teisėje, būtina atsižvelgti į tam keliamus reikalavimus: 1) tai turi būti numatyta įstatyme, 2) nepaneigiama pagrindinių teisių esmė, ir 3) būtina atitikti proporcingumo principą. Suvaržymai laikomi proporcingais, kai jie būtini ir tikrai atitinka pripažintus bendrojo intereso tikslus arba jų reikia kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti, ir neviršija to, kas griežtai būtina. Suvaržymą nustatančiame teisės akte turi būti numatytos aiškios ir tikslios taisyklės, kuriomis reglamentuojama atitinkamos priemonės apimtis ir taikymas.
 3. ESTT 2022 m. rugpjūčio 1 d. sprendime byloje Nr. C-184/20 plėtodamas proporcingumo principą įvedė „suvaržymo stiprumo“ koncepciją. „Suvaržymo stiprumas“ pripažįstamas žmogaus teisių ribojimo proporcingumo nustatymo elementu, skirtu įvertinti numatomo asmens duomenų tvarkymo poveikį duomenų subjekto galimybėms efektyviai naudotis savo subjektinėmis teisėmis pagrindinių teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir asmens duomenų apsaugą kontekste ir palyginti šį poveikį su siekiamo bendrojo tikslo, kuriam reikalingas šitoks asmens duomenų tvarkymas, svarba. Vertinant suvaržymo stiprumą atsižvelgiama: 1) į asmens duomenų pobūdį, ypač į galimą šių duomenų jautrumą; 2) į asmens duomenų tvarkymo pobūdį ir konkrečią tvarką, ypač į tai, kiek asmenų turi prieigą prie šių duomenų, ir prieigos prie jų tvarką; 3) į galimą kumuliacinį poveikį, t. y. tai, ar skelbiamų asmens duomenų visuma leidžia susidaryti išsamų vaizdą apie asmens privatų gyvenimą.
 4. Minėtas sprendimas lemia būtinus pokyčius Lietuvos teisėkūroje – pabrėžtina, kad vien aiškiai išreikšto viešo intereso ir numatomo teigiamo pokyčio konkrečioje srityje nepakanka, kad teisinis reguliavimas, kuriame viešo intereso tikslu įtvirtinamas asmens duomenų skelbimas internete, būtų pripažintas atitinkančiu ES nustatytus reikalavimus. Teisėkūros subjektai įpareigojami kiekvieną tokią teisinę priemonę įvertinti ES formuojamų pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių ribojimų derinimo reikalavimų apimtyje ir sprendami dėl teisės į asmens duomenų apsaugą ribojimo proporcingumo atsižvelgti į numatomo asmens duomenų tvarkymo lemiamą pagrindinių teisių į privataus gyvenimo gerbimą ir asmens duomenų apsaugą suvaržymo stiprumą. Tai reiškia, kad teisėje į informacijos laisvę pabrėžiamas visuomenės patogumas greitai ir su kuo mažesnėmis pastangomis gauti dominančią informaciją turės būti svarstomas iš naujo, kadangi jos įgyvendinimas neturėtų nepagrįstai padidinti pagrindinių teisių į privataus gyvenimo gerbimą ir asmens duomenų apsaugą suvaržymo stiprumo. Tik tada bus galima objektyviai įvertinti, ar, nustatant reikalavimą asmens duomenis skelbti viešai internete, išlaikoma tinkama pusiausvyra tarp teisės į asmens duomenų apsaugą ir teisės į informacijos laisvę.

The Publication of Personal Data and Personal Data Protection: A Question of Compatibility

Mykolas Romeris University Law School
Public Law Institute
Raimondas Andrijauskas
E-mail: raandrijauskas@stud.mruni.eu
DOI: 10.13165/LT-22-01-12

Summary. *Recently, the transparency and publicity requirements established in legal acts have become the subject of legal discussions as to whether the implementation of these requirements is simultaneously associated with the publication of a certain amount of personal data on the internet. This article examines issues related to the right to personal data protection and the question of when the publication of personal data on the internet for the purpose of the public interest is enshrined in the relevant legal regulation, i.e., the problems arising from balancing the right to personal data protection with freedom of information.*

The article presents an analysis of the development of the right to personal data protection in Europe, which allows the reasons behind the transformation of the right to data protection to be understood. Such an understanding will make it possible to conceptually assess the approach of the European Union (EU), uniting different European states, to the protection of personal data and its commitment established in primary and secondary law to ensuring a high level of protection of the fundamental freedoms and rights of natural persons when processing personal data. This commitment is assessed in the context of the positive duty of Member States to harmonize the right to data protection with other fundamental rights when national legal regulation establishes the requirement to publish personal data on the internet for purposes of the public interest. When balancing the right to personal data protection with freedom of information, first of all, it is necessary to maintain a proper balance between the public interest pursued and the right to personal data protection. The question of maintaining the right balance was considered by the Court of Justice of the European Union (CJEU) in 2022. In a judgment of 1 August 2022 in case no. C-184/20, the CJEU evaluated the compliance of the publication of personal data established in the Lithuanian legal regulation with the requirements of proper balance of basic human rights established in EU law and started to shape the concept of “the seriousness of the interference”. This decision will undoubtedly influence the previous practice of enshrining the publication of personal data in legal acts.

Keywords: *personal data protection, publication of personal data, freedom of information*